

ALISHER NAVOIY G'AZALI XALQ KUYI “QO'SHCHINOR” ASHULASINING ILMIY TAHLILI.

Andijon davlat pedagogika insituti

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san’at” fakulteti

“Musiqqa ta’lim” yo’nalishi 1-bosqich 102-guruh talabasi

Maxammadjonova Sarvinoz Murotjon qizi.

Annatatsiya: Ushbu maqola Alisher Navoiyning “Qo’shchinor” ashulasi lirik jihatdan bir nechta asosiy mavzularni o’z ichiga oladi. Birinchidan, ashulada insonning ichki dunyosiga va tabiatga bog’lanishi muhim o’rin tutadi. Ashula matnida sevgining, vafoning va umidning go’zal tasvirlari bor. Ikkinchidan, “qo’shchinor” atamasi, ikki daraxtning o’zaro uyg’unligini bildirgan holda, insonlar o’rtasidagi o’zaro sevgi va hurmatning ramzi sifatida ishlatiladi. Ashuladan olingan “ikki daraxt” tasviri, go’yo sevgining mustahkamligi va barqarorligini ta’kidlaydi. Bu metafora orqali musiqa, nafaqat tabiat bilan bog’liqlik, balki insonlarning bir-birini tushunishi va bir-biriga yordam berish zarurligini ko’rsatadi.

Kalit so’zlar: ashula, cholg’u, shoir, musiqa, meros, o’zbek xalq, g’azal, she’riyat, ritm, g’azalnavis.

Аннотация: В данной статье рассматриваются несколько ключевых тем лирического содержания поэмы Алишера Навои «Кошчинор». Во-первых, в поэме важную роль играет связь внутреннего мира человека с природой. Текст стихотворения содержит прекрасные образы любви, верности и надежды. Во-вторых, термин «платан» используется как символ взаимной любви и уважения между людьми, обозначающий гармонию двух деревьев. Образ «двух деревьев», взятый из Ашулы, как будто подчеркивает силу и постоянство любви. С

помощью этой метафоры музыка показывает не только связь с природой, но и потребность людей понимать друг друга и помогать друг другу.

Ключевые слова: песня, инструмент, поэт, музыка, наследие, узбекский народ, газель, поэзия, ритм, автор газелей.

Annotation: This article examines the lyrical content of Alisher Navoi's "Qoshchinar" poem, which contains several main themes. First, the poem emphasizes the connection between the inner world of man and nature. The text of the poem contains beautiful images of love, loyalty, and hope. Second, the term "qoshchinar," which refers to the harmony of two trees, is used as a symbol of mutual love and respect between people. The image of "two trees" taken from the poem seems to emphasize the strength and stability of love. Through this metaphor, music not only shows the connection with nature, but also the need for people to understand each other and help each other.

Keywords: song, instrument, poet, music, heritage, Uzbek people, ghazal, poetry, rhythm, ghazal writer.

Kirish: Davlat rahbari tomonidan yosh avlodni shakllantirishning dastlabki pallasida tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev deyarli barcha islohotlarning bardavomligini yoshlarni qo'llab-quvvatlash siyosatida ko'rayotganining yaqqol tasdig'i sifatida boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim islohotidir. Bu islohotlarning yutug'i esa, bu sohadagi korrupsiyaga qarshi kurashni, hamda yoshlarning davlat va qonunlarga ishonchini ortirmoqda. Xorijiy ta'lim muassasalaridan o'zimizdagi oliy ta'lim o'quv yurtlariga o'qishini ko'chirish, test jarayotnlari, bir vaqtning o'zida 5 ta OTMda bilimini sinab ko'rish masalalari buning yorqin misolidir. Bugungi kunda kadrlar huquqiy madaniyatini oshirish yo'lida ko'p yillik mehnat stajiga ega bo'lib, rahbar davzimlarida ishlabyurgan yoshlar imtiyozli magistratura bosqichida o'qishga tavsiya etish borasidagi hukumat qarorlari ham diqqatga sazovor.

Asosiy qism: “Qo’shchinor” ashulasi O’zbekistonning musiqiy merosida muhim o’rin tutadi. Bu ashula nafaqat o’zining go’zal melodiysi bilan, balki musiqiy va falsafiy ma’nolari bilan ham alohida ajralib turadi. O’zbek xalq musiqasining eng sevimli va mashhur asarlaridan biri bo’lgan “Qo’shchinor” ashulasi, ayniqsa, uning o’ziga xos ritmik tuzilishi va lirikasidagi tabiiy go’zallikni yuksak darajada ifodalaydi.¹ Alisher Navoiy 1441-yil 9-fevral kuni Xuroson davlatining poytaxti — hozirgi Afg’oniston hududidagi Hirot shahrining Bog’i Davlatxona mavzesida tug’ildi. Otasi G’iyosiddin Muhammad - Temuriylar saroyida xizmat qilgan, o’z davrining nufuzli kishilaridan biri, o’g’lining tarbiyasi va ta’limiga jiddiy e’tibor bergan. Onasi (ismi noma’lum) Kobul amirzodalaridan Shayx Abusaid Changning qizi ekani aytiladi. Navoiyning ota-onasi haqida ma’lumotlar kam, u o’z asarlarida ham qarindoshlari haqida batafsil ma’lumotlar berib o’tmagan. Alisher Navoiy ikki tilda mukammal ijod qilgan. Turkiy tilda “Navoiy”, forsiy tilda esa “Foniy” taxalluslarini qo’llagan. Alisher Navoiyning adabiy va ilmiy merosini 4 faslga bo’lish mumkin: 1. Devonlari. 2. Dostonlari. 3. Forsiy tildagi she’riy merosi. 4. Ilmiy-filologik, nasriy va tarixiy asarlari. Alisher Navoiyning o’zbek tilida yaratgan she’riy merosi asosan “Xazoyin ul-maoniy” devoniga jamlangan. Asar 4 qismdan iborat. Devonning birinchi qismiga “G’aroyib us-sig’ar” (“Bolalik g’aroyibotlari”), ikkinchi qismiga “Navodir ush-shabob” (“Yigitlik nodirotlari”), uchinchi qismiga “Badoye’ ul-vasat” (“O’rta yosh badialari”) va nihoyat, to’rtinchi qismiga “Favoyid ul-kibar” (“Keksalik foydalari”) degan nomlar berildi. “Xazoyin ul-maoniy” inson bolasining murakkab va yuksak tafakkuri hamda behisob his-tuyg’ulari bilan bog’liq minglarcha she’r va o’nlarcha she’r turlarini o’z ichiga olgan majmua bo’lib, Sharq adabiyoti tarixida noyob hodisadir. O’zbekistonda va undan tashqarida ko’plab avlodlar tomonidan ijro etilib, qalblarda chuqur iz qoldirgan. Musiqaning sirli dunyosiga kirgan odam, uning mislsiz ummon ekanligini anglashi muqarrardir. Bu ummon - moziydan sadolanishi, tarix davomida zamon va makon qonuniyatlari negizida shakllanishi, an’analar kamolotida qadr topishi va qadriyatlarga

¹ Usmonov.B. (2012). O’zbek ashula va ularning estetik talqini Toshkent: Fan va Texnologiya nashriyoti.

aylanishi, ijodiyot degan ilohiy ne'mat asosida, jonli ravishda rivojlanib borishi bilan xarakterlanadi. Har bir davr o'zining musiqiy an'analari bilan izohlanishining ham hikmati shundadir. Musiqaning samoviv yoki ilohiy ekanligi qadimiy manbalarda o'z aksini topgan. Insoniyat esa o'z ma'naviyati darajasida o'zining ma'naviy boyliklarini shakllantirib, davrlar osha rivojlantirib kelgan. Bu jarayonda har soha zamonlar evrilishida charxlanib, mukammallashib, yangidan-yangi ijodiy munosabatlar negizida boyib, o'z samarasini namoyon etib kelgan. Musiqa sohasining azaliy qadriyatlardan zamonaviylik mezonlariga bo'lgan jarayonlarni faqatgina ohanglarda muhrlangan betakror asarlardangina anglash mumkin. Buning esa ko'lami juda keng, ularni tasavvur ham qilish mushkul. Chunki, har bir xalqning o'z ma'naviyati, ma'rifati, estetikasi bo'lib, hayot degan jarayonda milliy hamda mahoratli omillar bilan sug'orilib kelingan. Buning negizida ikki ulkan tafakkur yo'nalishlari, ya'ni xalq ommaviy musiqasi va tafakkurning individual ijodiy munosabatlarining mahsuli o'rin olgan. O'zbek xalq musiqa san'ati o'zining milliy jarayonlarida o'ziga xos va mukammal darajada shakllangan betakror xalq va mumtoz musiqa merosiga ega. XX asrga kelib, bu ijtimoiy hayot so'qmoqlarida va musiqa madaniyatimizda yangi yo'nalish joriy etila boshlandi. Bu ana shu g'arb musiqa madaniyatining negizida musiqa ijodiyotini kamol toptirish edi. Qayd etish joizki, har qanday musiqa xalq madaniyatining rivojiga xizmat qilsa, albatta amaliyotda o'z ijobatini topadi. XX asrga kelib O'zbekistonda ham yevropacha tafakkur oqimining ta'siri sezila boshlandi va zamonaviy musiqaning kompozitorlik ijodiyoti ko'rinishida amaliyotda qaror topa boshlandi. O'zbek musiqa sahifalariga kirib kelgan kompozitorlik ijodiyoti boshlanish davrlarida, O'zbekistonda faoliyat olib borgan rus musiqa san'ati namoyandalari va kompozitorlarining ijodini alohida qayd etish joizdir. Asosan XX asrning 20-40-yillarida faoliyat olib borgan mutaxassislar musiqa ijodiyotining yangi yo'nalishini amaliyotga olib kirdilar. Musiqiy folklomi o'rgandilar va uning asosida kompozitorlik janrlarida asarlar yaratish dunyosiga olib kirdilar. ² "Qo'shchinor" ashulasi o'z nomini "qo'shchinor" (ikki

² . A.Jabborov, S.Begmatov, M.Azamova. (2018). O'zbek musiqa tarixi. Toshkent: Fan va Texnologiyalar nashriyoti.

daraxt) deb atalgan, ko'plab musiqiy va she'riy ramzlar orqali inson ruhiyatini, sevgi va uning tabiat bilan uyg'unligini tasvirlaydigan qadimiy bir xalq qo'shig'idan olgan. Qo'shchinor — bu ikki daraxtning bir-biriga uyg'un bog'lanishini bildiradi, bu yerda ma'naviy bog'lanish, yuksak sevgi va tabiatning birlashuvi ko'zda tutiladi. Ashulaning har bir qismi, har bir ohangi, ushbu tabiiy va ruhiy uyg'unlikni ifodalashga qaratilgan.

Ushbu ashulaning kelib chiqishi haqida aniq ma'lumotlar mavjud bo'lmasa-da, u asosan o'zbek xalq musiqasining qadimiy yodgorliklaridan biri sifatida saqlanib qolgan. Musiqiy an'analar va o'ziga xos til yordamida "Qo'shchinor" ashulasi o'z zamonasining muhim ijtimoiy va madaniy voqealarini ham ifodalaydi. U xalqning o'zaro bog'lanishini, birligi va sevgi kuchini ramziy tarzda ko'rsatadi.

"Qo'shchinor" ashulasi musiqiy tuzilishi jihatidan ham o'ziga xosdir. Ashulaning melodik chizig'i odatda yengil va oqimli bo'lib, uni tinglaganda ko'plab his-tuyg'ular uyg'onadi. Ashula matnining ohanglari ham, uning lirikasiga mos ravishda, sevgi, umid, va tabiat bilan uyg'unlikni aks ettiradi. Qo'shchinor ashulasining ritmik tuzilishi asosan o'zbek xalq musiqasining an'anaviy shakllariga tayangan holda yaratilgan. Bu ashula juda ko'p janrlarda ifodalangan — boshlang'ich formalardan tortib to zamonaviy sahnalarigacha, "Qo'shchinor" har doim o'zining chiroyli melodiyasi va ma'naviy mazmuni bilan tinglovchilarni o'ziga rom etadi. "Qo'shchinor" ashulasi o'zbek musiqasida faqat go'zallikni va estetikani ifodalabgina qolmay, balki madaniyatni, tarixni va xalqning ruhiy qiyofasini aks ettiradi. Ashula musiqasi va lirikasi orqali xalqning hissiyotlarini, orzularini va ijtimoiy o'zgarishlarini tasvirlashda katta ahamiyatga ega. U, shuningdek, o'zbek xalqining musiqiy va madaniy an'alarini saqlab qolish va ularga yangi hayot berishda muhim rol o'ynaydi. Ashula "Qo'shchinor" nafaqat san'at asari sifatida, balki insonning tabiatga, sevgi va birdamlikka bo'lgan chuqur munosabatini ifodalovchi bir manba sifatida ham

qadrlanadi. Uning soʻzlari va musiqasi Oʻzbekistonda va undan tashqarida koʻplab avlodlar tomonidan ijro etilib, qalblarda chuqur iz qoldirgan.³

Xulosa: “Qoʻshchinor” ashulasi oʻzining musiqiy va lirik goʻzalligi, falsafiy maʼnolari va tabiatga nisbatan chuqur hurmatini ifodalash orqali Oʻzbekistonning boy madaniy merosini yuksaltirgan. Ashula nafaqat oʻzbek musiqasining ajoyib namunalaridan biri, balki xalqning ruhiy dunyosini, uning sevgi va birdamlikka boʻlgan munosabatini aks ettiruvchi ajoyib asar sifatida abadiylikni taʼminlagan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonov.B. (2012). Oʻzbek ashula va ularning estetik talqini Toshkent: Fan va Texnologiya nashriyoti.
2. Xadjayev.B. (2014). Oʻzbek musiqa va xalq qoʻshiqlari: tarix va anʼanalar. Toshkent: shuxrat nashriyoti.
3. A.Jabborov, S.Begmatov, M.Azamova. (2018). Oʻzbek musiqa tarixi. Toshkent: Fan va Texnologiyalar nashriyoti.

³ Xadjayev.B. (2014). Oʻzbek musiqa va xalq qoʻshiqlari: tarix va anʼanalar. Toshkent: shuxrat nashriyoti.